

Rok Biček

»Takšne zgodbe se dela le enkrat na sto let.«

TINA BERNIK

Roka Bička ni lahko ujeli niti med pandemijo. Konec poletja je končal snemanje kratkega igranega filma **Kazenski strel**, ki napoveduje njegov naslednji celovečerni igrani film **Črna mati zemla**, ravno pred kratkim pa se je vrnil iz Črne gore, kjer je bil dodatni snemalec pri dokumentarcu o pastirjih na planini Sinjajevina. Preden se je odpravil v Črno goro, smo ga ujeli doma, njegov dom pa je trenutno v Zagrebu. Za selitev se je, kot mi pove ob obisku, odločil prav zaradi projekta *Črna mati zemla*, ni pa si mislil, da bo njegovo bivanje na Hrvaškem trajalo dve leti in več. A če mislite, da se je vse skupaj zavleklo zaradi koronavirusa, se motite. Nekaj namreč očitno razsaja tudi na Slovenskem filmskem centru (SFC), ki je z diskvalifikacijo projekta *Črna mati zemla* z razpisa pritisnil na zavoro in ustavil produkcijo, Biček pa že več kot sto dni čaka na odgovor na pritožbo, ki jo je poslal na ministrstvo za kulturo. Bistvo problema, ki sploh ne bi smel biti problem, je enakovredna koprodukcija dveh držav oziroma to,

da naj bi na SFC film *Črna mati zemla* kvalificirali kot večinsko hrvaški film. »To, da je projekt dobil denar na razpisu na Havcu, ne pomeni avtomatično, da se kvalificira kot večinsko hrvaški film, ker je po finančnem načrtu, s katerim soglašajo vsi udeleženi koproducenti in Havc, večinski delež na strani Slovenije,« poudarja Biček in dodaja, da je odveč tudi bojazen, da bi bil slovenski denar porabljen za hrvaške filmske ustvarjalce. Kakšno škodo z odločitvijo SFC povzroča slovenskemu filmu, ki bi bil z enakovrednimi koprodukcijami lahko samo bogatejši, ni treba posebej poudarjati. Lahko pa rečemo, da bo izguba velika že, če Slovenija zamudi film *Črna mati zemla*. Ne le da ga bo snemal Rok Biček, ki s svojimi filmi vedno znova dokazuje, da sodi v vrh slovenske kinematografije, ampak gre za roman, ki na Hrvaškem velja za nacionalni zaklad.

Žirija Festivala slovenskega filma (FSF) se je letos odločila, da nekaj nagrad sploh ne bo podelila. Nekateri filmski ustvarjalci

so bili do te odločitve precej kritični. Kako gledaš na odločitev žirije sam?

Sam sem bil v žiriji FSF dvakrat, prvič leta 2014 in drugič lani. Drugo povabilo me je presenetilo, saj od mojega prvega sodelovanja v žiriji ni minilo veliko časa, pa tudi glede na burne odzive na odločitev takratne žirije, kar je na koncu povzročilo spremembo Pravilnika o FSF. Moj pogoj za sodelovanje v žiriji je bil v obeh primerih ta, da je en član žirije tujec, ki je izvzet iz našega malega vrtička in lahko povsem neobremenjeno gleda na našo filmsko letino. V obeh žirijah, v katerih je sedel tudi ugleden strokovnjak iz tujine, smo bili soglasni. Vendar se je potem slovenska filmska stroka razdelila, kot se razdeli praktično po vsakem FSF, to pa me vodi v naslednje vprašanje – ali smo kot filmska skupnost sploh zreli, da imamo festival tekmovalnega značaja? Mislim, da nismo. Portoroške vesne so v našo filmsko skupnost prinesle ogromno zamer in sprle ljudi, ki sicer mogoče nikoli niso bili prijatelji, po FSF-ju pa so zagotovo postali sovražniki.

To se verjetno ne bi zgodilo, če vesen ne bi bilo. Po drugi strani pa je vprašanje, kaj vesne sploh prinesejo. Na mednarodni sceni nimajo nobene teže, tudi na domači so že dolgo nazaj izgubile svoj lesk, promocija v medijih zmagovalnim filmom dokazano ne prinese večje gledanosti v kinematografih, tako da imajo vesne edini pravi učinek le pri podaljševanju statusa samozaposlenega v kulturi in pri dodatku, ki ga izplačuje AIPA. Se pravi, da predstavljajo neke vrste socialni korektiv, za katerega pa filmska skupnost plačuje visoko ceno, saj se iz leta v leto potrjuje, da nismo dovolj zreli, da bi znali negovati tekmovalni festival ter s tem vrednost in težo nacionalnih filmskih nagrad.

So vesne v tvojem primeru prinesle več slabih ali več dobrih stvari? Ko je bil na FSF nagrajen Razredni sovražnik, se je z odločitvijo žirije strinjal praktično vsak.

Posploševati ne smeva. Je pa res, da je **Razredni sovražnik** (2013) prejel nagrado publike, kritike in strokovne žirije. Sam sem vesno za najboljši film podaril novomeški gimnaziji, kjer jo imajo še danes spravljeno na častnem mestu v ravnateljščini pisarni.

Ti je ta vesna odprla kakšna vrata?

V Sloveniji ne. Pri nas še kako velja pregovor, da se, ko dobiš nagrado, pripravi, da toliko in toliko let ne boš delal.

No, sam si tudi potem delal naprej.

Sem, ampak ne zaradi prejetih nagrad. Med **Razrednim sovražnikom** in **Družino** (2017) je bila ogromna pavza, ogromna pa bo tudi do naslednjega projekta **Črna mati zemla**.

Kako dolga?

Ne vem. **Družina** je prišla v kino leta 2017; zdaj se končuje leto 2020 in še

vedno nimamo zaprte finančne konstrukcije za film **Črna mati zemla**. Od trenutka, ko bo ta zaprta, do tega, da bo film končan, bo trajalo še dve leti, kar pomeni, da bo moj drugi igrani film prišel na veliko platno deset let po **Razrednem sovražniku**. Če bo šlo vse po sreči.

Pandemija covid-19 je slovenskim filmskim ustvarjalcem prinesla veliko težav, zlasti finančnih, saj od Slovenskega filmskega centra oziroma države ne prejemaš honorarjev in drugih izplačil. Kako na situacijo v Sloveniji, kjer imaš tudi svojo produkcijsko hišo Cvinger film, gledaš iz Hrvaške? Oziroma kako situacijo v primerjavi z nami rešuje Hrvaški avdiovizualni center (HAVC)?

Trenutne situacije s financiranjem na Havcu nisem podrobneje spremljal, lahko pa iz konkretnega primera, ko smo konec avgusta snemali hrvaško-slovensko koprodukcijo, kratki film **Kazenski strel**, povem, da je Havc izplačal dodatna sredstva, namenjena povečanju stroškov produkcije zaradi pandemije covid-19. Na sredstva za realizacijo, ki jih je Havc odobril že pred dvema letoma, so nam tako, preden smo film začeli snemati, odobrili še dodatna sredstva, nekakšno covid-pomoč; dobili so jo praktično vsi projekti, ki so jih snemali v temu času.

Skratka: Slovenija zaradi korone filmskim ustvarjalcem ne da nič, Hrvaška pa da več?

Dodatna sredstva podeljujejo povsod po evropskih državah. Avstrijski filmski inštitut je tako na primer za premostitev posledic covid-krize v AV-sektorju namenil dodatnih 25 milijonov evrov, ker se zelo dobro zavedajo krhkosti tega sektorja in njegovega hkratnega kulturnega in gospodarskega pomena

za družbo. Mi smo še zelo daleč od Avstrije, me je pa v vsej tej črnogledi situaciji, povezani z vladnim zadrževanjem programskih sredstev za SFC, »pozitivno« presenetilo, da vsi ti rezi, ki so se v Sloveniji dogajali zaradi covid, z rebalansom proračuna niso posegli v načrtovana sredstva za film. Se pravi, da smo ostali na istem, kot smo bili pred epidemijo. Ob tem je treba povedati, da je parlamentarni odbor za kulturo leta 2019 podal soglasno zavezo, da sredstva za film s sorazmernimi letnimi povečanji do leta 2022 dosežejo 11 milijonov evrov, kot je bilo predvideno v Nacionalnem programu za kulturo 2014–2017. Ta zaveza je bila prelomljena kljub rekordnemu proračunu, ko o covid-19 še ni bilo ne duha ne sluha. Med zahtevami, ki jih je filmska iniciativa naslovila na vlado, je zdaj tudi to, da AV-sektor dobi nujno potrebnih obljubljenih 11 milijonov letno.

Kakšno orožje imajo pri tej zahtevi v rokah filmski ustvarjalci?

Mislím, da tega orožja nimamo, ker bi filmu, če bi ga imeli, v vseh teh letih izbrili drugačen položaj. Čudi me, da si slovenski film ni uspel izboriti svojega mesta v družbi in se postaviti na neke normalne temelje niti v času prejšnjega družbeno-političnega sistema, ki je v svojem jedru filmu priznaval najpomembnejšo vlogo med vsemi umetnostmi, a je hkrati film tudi takrat životaril podobno kot zdaj.

Omenil si že, da ni zaprta finančna konstrukcija tvojega projekta, celovečernega igranega filma Črna mati zemla. Kako daleč je zaprte finančne konstrukcije?

Najbolje, da greva od začetka. Leta 2015 so me hrvaški producenti povabili, da bi delal filmsko adaptacijo romana **Črna mati zemla**. Odgovoril sem jim,

da me projekt zanima, vendar morajo počakati, da končam dokumentarec *Družina*. Po premieri *Družine* in končani distribuciji v Sloveniji sem se preselil v Zagreb ter začel resneje delati na projektu, pri čemer smo že pred tem začeli fazo razvoja, ki so jo podprli Havc, SFC, Re-ACT in Media. Ker gre za enega najpomembnejših romanov hrvaške književnosti in ker se dogaja na mejnem območju med Slovenijo in Hrvaško, pa tudi glede na to, da se v zgodbi prepleta življenje Slovencev in Hrvatov ter da bi film adaptiral in režiral jaz, smo se zelo zgodaj odločili, da bo nastal v enakovredni koprodukciji Slovenije in Hrvaške. Takšen model financiranja v našem prostoru še ni bil nikoli izpeljan, je pa stalnica med državami, ki imajo skupen kulturološki prostor in med seboj sodelujejo, na primer Slovenija in Hrvaška. V primeru kinematografskega sodelovanja na tak način sodelujejo Češka in Slovaška, Nemčija in Avstrija, Nemčija in Francija, Francija in Španija, se pravi države, ki mejijo druga na drugo in imajo skupen kulturološki prostor. Te države so tak način podpore razvile za filme, ki izpolnjujejo določene kriterije v obeh državah, na primer da so avtorji iz obeh držav enakovredno zastopani, da se tema tiče obeh držav in tako naprej. Vse to ima pravno podlago v evropski zakonodaji, s katero je usklajena tudi nacionalna zakonodaja posameznih članic EU. Krovni zakon, ki ureja delovanje mednarodnih koprodukcij, je evropska konvencija o filmskih koprodukcijah, ki določa minimalni (5 %) in maksimalni (80 %) finančni delež posameznega koproducenta. To pomeni, da evropska konvencija z določilom o minimalnem in maksimalnem finančnem deležu posameznega koproducenta omogoča tudi enakovredne koprodukcije (parity co-production), pri katerih je finančni

KAZENSKI STREL

in avtorski delež med koproducenti uravnotežen. Med Slovenijo in Hrvaško bi tako brez kakršnegakoli dodatnega internega akta ter v skladu z zakonodajo obeh držav in evropsko konvencijo lahko izpeljali koprodukcijo, pri kateri ima Slovenija vsaj 51-odstotni delež, preostanek pa Hrvaška. V konkretnem finančnem načrtu za projekt *Črna mati zemla* je udeležena tudi Avstrija, ki ima petodstotni delež, tako da finančno konstrukcijo v višini 2,1 milijona zapira Slovenija z 52 odstotki, Hrvaška s 43 odstotki in Avstrija s 5 odstotki. Projekt je na Hrvaškem dobil podporo za realizacijo v znesku 540 tisoč evrov, pri čemer je treba poudariti, da Havc soglaša z omenjenim finančnim načrtom.

Koliko bi potem morala dati Slovenija?

V Sloveniji smo zaprosili za maksimalni znesek – 800 tisoč evrov. Moramo pa vedeti, da Hrvaška ne bo prispevala samo

540 tisoč evrov, ki smo jih zagotovili prek razpisa za realizacijo. Na ves denar iz tujine, ki se bo porabil na Hrvaškem, bo Havc izplačal dodatnih 30 odstotkov davčnih spodbud, temu znesku pa je treba prišteti že pridobljena sredstva za razvoj in sredstva Eurimages, tako da bo znesek Hrvaške na koncu 900 tisoč evrov. Bojazen, ki je bila v slovensko filmsko srenjo načrtno vnesena v raznih šank debatah, češ da bo slovenski denar porabljen za hrvaške filmske ustvarjalce, pa ne zdrži argumenta, ker bodo pri filmu delali tako slovenski igralci kot slovenski avtorji in filmski delavci, del filma se bo snemal v Prekmurju in na Viba filmu, v Sloveniji pa bo izvedena tudi vsa postprodukcija. Sredstva Slovenskega filmskega centra se lahko porabijo le v skladu s Pravilnikom o upravičenih stroških, ki jasno opredeljuje pravila igre, zato je nasedanje kolegov na ta gostilniški spin še toliko bolj

nerazumljivo. Vodstvo SFC in Havca se je ob spremljanju razvoja projekta *Črna mati zemla* začelo pogovarjati tudi o tem, kako bi vpeljali shemo bilateralnega sodelovanja, ki bi omogočalo še lažje produciranje zahtevnejših filmskih projektov, saj jih ena sama država ne more sfinancirati oziroma niti ne dve državi po shemi večinske in manjšinske koprodukcije, ampak jih lahko realizirata le z enakovredno koprodukcijo. Ti dogovori so po mojem vedenju potekali vsaj od maja 2018 do februarja 2020, potem pa je SFC na neki točki s Havcem nehal komunicirati na to temo. Hkrati je projekt *Črna mati zemla* diskvalificiral iz razpisa za realizacijo z utemeljitvijo, da ne ustreza razpisnim pogojem, glavni razlog pa je bil, da je projekt dobil sredstva na razpisu za večinsko financiranje na Hrvaškem in je s tem posledično upravičen do kandidiranja za sredstva SFC le na razpisu za manjšinske koprodukcije. V sklepu SFC o izločitvi projekta so navedena napačna dejstva in iz njih izpeljani nelogični zaključki. To, da je projekt dobil denar iz razpisa na Havcu, ne pomeni avtomatično, da se kvalificira kot večinsko hrvaški film, ker je po finančnem načrtu, s katerim soglašajo vsi udeleženi koproducenti in Havc, večinski delež na strani Slovenije. To je bilo jasno vidno iz prijavnih dokumentacij. Na sklep SFC smo se pritožili, pritožba pa danes že 100. dan čaka na odgovor ministrstva za kulturo, čeprav je instrukcijski rok za odgovor dva meseca.

Kako je ta odločitev SFC vplivala na vaš projekt?

Nam so s tem ukradli več kot eno leto, saj smo morali prekiniti priprave, ki so bile že v polnem teku. V glavnih vlogah nastopajo otroci, stari med 9 in 12 let, ki pa se lahko v enem letu zelo spremenijo in kar naenkrat je to povsem drug

človek, ne več tisti, ki si ga spoznal na avdiciji. Na avdicijah smo imeli prek 800 kandidatov in velik del tega dela je šel v nič.

Če bi bil projekt potrjen, bi verjetno postal le prvi v vrsti podobnih, torej enakovrednih produkcij ...

Mislím, da bi od takšne sheme imelo ogromne koristi veliko producentov in režiserjev ter filmskih delavcev v najširšem pomenu besede, ker bi omogočila produciranje zahtevnejših filmov in bi končno zlezli iz okvirjev komornih dram med štirimi stenami, ki nam jih očita občinstvo, a drugačnih zaradi višine sredstev sploh ne moremo delati. Tu se nam ponuja priložnost, da bi prišli do spodobnih proračunov, ki bi nam omogočali malce ambicioznejše filme. Me pa preseneča, da je slovenska filmska scena tudi tu ponovno razdeljena. Javno se sicer nihče ne izpostavlja, v zakulisju pa je komunikacija, če se miho izrazim, zelo živahna. Komu ne ustreza povezovanje med dvema državama in izboljšanje pogojev za delo vseh, ki delamo v tem prostoru, je zame uganka. Oziroma vem, kdo so ti posamezniki, a ne razumem njihovih motivov. Države nekdanje Jugoslavije so vsaj na filmskem področju ohranile nekakšen skupni prostor in škoda je, da bi ga izgubili. Morali bi stremeti k povezovanju, ker smo s tem močnejši. Delitve niso dobre za nikogar, zato me žalosti, da ljudje na odločevalskih pozicijah v Sloveniji tega ne vidi-jo tako, ampak delajo ravno nasprotno, gredo se neko vrtičkarstvo in se na vseh nivojih zapirajo pred mednarodnim sodelovanjem. Ne govorim na pamet, samo poglejte evolucijo raznoraznih pravilnikov, ki jih producira SFC. Ves čas se govori o mednarodnem povezovanju, od modela enakovredne koprodukcije pa bi imeli enormne koristi vsi, pri čemer

ne govorim o tem, da bi si polnili žepe, ampak o tem, da bi lahko delali projekte, o katerih se govori vedno, ko pride do debate, kaj bi lahko bil slovenski film, če bi imeli več denarja. In za vse te epske zgodbe, od *Alamuta* do *Bobrov*, od *Doberdoba* do *Pod svobodnim soncem*, je treba najprej postopno »vzgojiti« izkušen kader, ki bo kos takšnim projektom, saj tam ni popravnega izpita. Takšne zgodbe se dela le enkrat na sto let.

Ko se je v povezavi s filmsko adaptacijo romana *Črna mati zemla* začelo omenjati tvoje ime, je bilo moje prvo vprašanje, kaj bodo na to, da tako pomemben hrvaški roman režira slovenski režiser, rekli Hrvati. Kako to, da so izbrali prav tebe?

Hrvaški producenti so vedeli, kakšen potencial ima material, ki ga imajo v rokah, zato so režiserja iskali širše. Mene so našli zaradi *Razrednega sovražnika*. Ne vem, kako to, da se niso odločili za nikogar na Hrvaškem, konec koncev me to niti ne zanima. Sem pa vesel. Ne bom tajil, da se ne zavedam fenomena hrvaškega nacionalizma, zato sem producentom kmalu izrazil dvom, ali je sploh realno, da dobimo podporo Havca glede na to, da bo film režiral Slovenec. Pa ne kar en film, ampak njihov »nacionalni zaklad«. Kar me je najmanj skrbelo, pa je bilo to, ali bo projekt dobil podporo v Sloveniji. Vprašala si me, ali so mi vesne in vse druge nagrade, ki sem jih dobil, kaj pomagale – očitno ne, če so nas enkrat zavrnili z eno točko pod črto, naslednje leto, ko smo se vrnili s še boljšim projektom, pa diskvalificirali.

Kakšni so bili odzivi ljudi na Hrvaškem na novico, da boš ta film režiral ti? In kakšni v Medžimurju, kjer se odvija zgodba romana?

V Medžimurju imam zdaj kar nekaj novih prijateljev, ki sem jih dobil v

času priprav ter potem prijateljstva še poglobil med snemanjem kratkega filma *Kazenski strel*, ki je nekakšen napovednik celovečerca. V Medžimurju sem preživel ogromno časa in so me vzeli za svojega. Tudi medžimurska županija se je zavezala, da bo v naslednjem proračunu rezervirala postavko za sofinanciranje snemanja filma *Črna mati zemla*. Mislim, da bodo prispevali okoli 50 tisoč evrov, kar je izjemna gesta. Pomagali so tudi pri drugih stvareh, tako da smo kasting končali tik pred izbruhom pandemije in določili zasedbo za kratki film *Kazenski strel*. Vsi igralci v kratkem filmu so naturščiki, Medžimurci, medtem ko bo šlo v celovečercu *Črna mati zemla* za kombinacijo profesionalnih igralcev iz Slovenije in Hrvaške ter naturščikov iz obeh držav. S tem bom nadaljeval metodo, ki sem jo zastavil v *Razrednem sovražniku*, kjer smo imeli kombinacijo profesionalcev in naturščikov.

Med dogajanjem v zgodbi romana in tem, kar se je dogajalo med tvojim odraščanjem na vasi, naj bi bilo tudi nekaj podobnosti. V kateri vasi si pravzaprav odraščal in kaj je bilo podobno?

V Meniški vasi, blizu Dolenjskih Toplic. Podobnosti je veliko. Šlo je za skupnost, kjer se vsi poznajo in vsi vedo vse o vseh, podobna je tudi dinamika, ki se vzpostavi v skupini otrok, in hierarhija, ki se največkrat določa na nogometnem igrišču. Nogomet je v bistvu institut in ima posebno vlogo v odraščanju fantov na vasi. Mogoče je v mestu to bolj košarka, pri nas pa je bil v devetdesetih to definitivno nogomet. Tako je tudi v knjigi. Pozicija, ki jo dobi Matija v tej družbi, je neka izoliranost, potisnjenost na rob, in podobno izkušnjo sem imel tudi sam. Razlogi za to seveda niso bili enaki kot v knjigi, posledice pa podobne, tako da so mi ti občutki zelo domači, kar se mi zdi

nujno za to, da zgodbo lahko povem. To me je k temu delu tudi pritegnilo.

Tem v knjigi je veliko, sam pa boš v ospredje postavil prijateljstvo oziroma izdajo prijateljstva. Koliko prostora bodo imele druge teme, od spolnih zlorab dalje ...

Spolna zloraba in potiskanje tega pod preprogo je eden od pomembnih delov zgodbe. Dodaten motiv, da sem privolil v ta projekt, je bilo to, da sem se s temi temami ukvarjal v vseh svojih prejšnjih filmih, le da z vsako posebej. Diplomski film *Lov na race* (2009) govori o spolni zlorabi, študentski film *Dan v Benetkah* (2008) o nesprejemanju drugačnosti in potiskanju na rob družbe, *Družina* in *Razredni sovražnik* pa imata spet svojo paletu tem.

Imajo pa tvoji filmi vseeno eno skupno točko – otroke. Kako to?

To se sprašujem tudi jaz, ker bi bilo filme veliko lažje snemati, če ne bi šlo za otroke. Med snemanjem kratkega filma *Kazenski strel* sta imela glavna igralca devet let in priznam, da sem podcenil zahtevnost dela z devetletniki, ker sem se zanašal na izkušnjo iz *Razrednega sovražnika* in dela s 16-letniki. Ampak to je povsem drug svet, ker je koncentracija popolnoma drugačna, kratkotrajna. Otroci zmorejo dve, maksimalno tri ure koncentracije, potem pa potrebujejo zelo dolgo pavzo, da so nato sposobni delati še dve, tri ure. Vse ostalo je izgubljanje energije, časa, filmskega traku ... Vse, kar smo posneli do 11. ure, je bilo super, od 11. ure do enih, ko je čas za kosilo, pa so bile ure izgubljene, kar pomeni, da če hočeš delati dobro, potrebuješ več snemalnih dni. Mi smo ta film posneli v štirih dneh in pol; da bi ga posnel tako, kot sem si ga zamislil, pa bi jih potrebovali šest. Zdaj smo se

morali zadovoljiti s tem, da sem prizore posnel nekoliko drugače, na način, ki skrije upad koncentracije, nezmožnost osredotočenja na bistveno. Vse to lahko rešiš v montaži, vendar so zato prizori zastavljeni malo drugače. Zame je največji luksuz število snemalnih dni. Kadarkoli podpišem delo s slabšo tehniko, če to pomeni več snemalnih dni, ker mi to na koncu omogoči kakovostnejše delo z igralci. Pri *Kazenskem strelu* se je pokazalo, da so bili otroci najboljši taktik, ko so sami zgradili rešitev za svoj prizor. Lahko imaš vizijo prizora, ki služi kot neko okostje, načrt, v katero smer naj bi prizor šel, a je super, če v nekem trenutku lahko pustiš devetletniku, da naredi stvari po svoje. Otroci so kot voda, ki bo vedno našla svojo naravno pot čez teren. Ti lahko reguliraš strugo in bo tekla tako, kot želiš, med poplavo pa bo spet šla po svoje. Pri otrocih je enako. Bolje je, da otroku že v startu pustiš, da sam najde pot, kot da gradiš jezove in voda nato naenkrat useka čez. Hočem reči, da z napotki lahko zablokiraš, zadušiš to, kar je v otroku presežnega; da tega ne narediš, pa potrebuješ čas, da gradiš in dopolnjuješ prizor iz ponovitve v ponovitev. Med snemanjem kratkega filma je bila skoraj po pravilu najboljša sedma ali osma ponovitev.

Boš glavno igralsko zasedbo iz kratkega filma ohranil tudi v celovečercu?

Kot sem že omenil, je problem ta, da smo kasting delali na začetku leta 2020 z načrtom, da bomo že konec tega leta začeli snemati celovečerec, tako da bi v letu 2021 imeli posnet film v vseh letnih časih. Ta terminski načrt je zaradi pandemije covid-19 in odločitve SFC o diskvalifikaciji projekta padel v vodo in v tem trenutku ne vem, kaj bo s problemom številka ena in problemom številka dve. To pomeni, da

bosta igralca, ki bosta v vlogah Matije in Franca, glavnih dveh likov, nastopila v kratkem filmu, najverjetneje že prestara in bomo morali ta del kastin-ga izvesti še enkrat. Dokler nimamo potrjenih teh dveh vlog, pa ne moremo potrditi niti drugih, ker je vse vezano na njiju. Za določene profesionalne igralce in naturščike že zdaj vem, v katere vloge bi jih dal, ampak tega nisem potrdil niti skomuniciral z njimi, ker je še vedno odprtih toliko spremenljivk in ne želim prehitovati stvari. Seveda imam v mislih določene igralce, s katerimi sem že delal oziroma jih poznam iz drugih filmov in gledališča ali pa sem jih spoznal med svojimi raziskovani Medžimurja.

Glede na to, da se večina zgodbe v romanu Črna mati zemla odvija v 80. letih prejšnjega stoletja, bosta velik zalogaj v filmu tudi kostumografija in scenografija, sploh pa zadnji prizor s tanki. Bo sodelovala hrvaška vojska?

Tako roman kot film imata v sklepnem delu prizor, v katerem tankovska kolo-na JLA na poti proti mejnemu prehodu s Slovenijo razrije cesto skozi medžimursko vas. Začenja se osamosvojitvena vojna za Slovenijo. Na Hrvaškem so pred kratkim snemali **Generala** (2019, Antun Vrdoljak), njihov vojni ep, tako da imajo vso tehniko še vedno na voljo. V nasprotju s tanki slovenske vojske pa so njihovi v podobnem odtenku olivno zelene barve kot tisti iz JLA, medtem ko so naši prebarvani v maskirni vzorec. Ko je Janez Burger snemal **Circus Fantasticus** (2011), so imeli na snemanju en tak tank, za katerega so se, kolikor vem, kar namučili.

Scenarij si pisal z avtorjem romana Kristijanom Novakom. Menda si hodil k njemu domov vsak dan in bil pri njem

od takrat, ko je žena odšla v službo, pa do takrat, ko se je vrnila.

Ja, to je bila kar komedija, saj so sosedje verjetno mislili, da sva ljubimca. Prihajal sem zgodaj zjutraj, kmalu zatem, ko je njegova žena odšla v službo, in odhajal, tik preden se je vrnila domov ... Pa ne samo sosedje, tudi dostavljavci hrane. Praktično vsak dan sva ob enih naročila dostavo in iste dostavljavce sta na vratih pričakala dva moška ter se »prepirala«, kdo bo plačal. Tako sva se družila celo leto, potem pa je on začel pisati nov roman, posvetiti pa se je moral tudi delu na fakulteti. Jaz sem nato še naprej pilil scenarij, spreminjal pa ga bom tudi, ko bom imel potrjeno zasedbo in bom dobil odziv igralcev. Kratki film je bil super test v vseh pogledih, ker sem videl, koliko spontanosti in nepredvidenih rešitev ti lahko otroci ponudijo skozi improvizacijo oziroma s tem, da v situacijo prinesejo sebe.

Preden si se odločil za študij režije, si si tudi sam želel postati igralec. Te še kdaj zamika, da bi igral?

Z igro sem se spogledoval v gimnaziji. Kasneje sem na AGRFT dva semestra hodil na ure igre, ki so jih imeli igralci v drugem letniku. Zakaj v drugem? Ker v drugem letniku delajo realizem, Čehova, in se učijo igre po metodi Stanislavskega, ki se mi zdi za film najbolj uporabna. Prvo leto sta bila moja mentorja Jernej Lorenci in Jožica Avbelj, naslednje leto pa Tomi Janežič in Janez Hočevar - Rifle. Tomi Janežič ima sistem, da pri njem igrajo vsi, tako režiserji kot igralci, in če sem hotel hoditi na predavanja, sem moral igrati tudi sam. Potem pa je prišla vaja, v kateri sva s Tjašo Hrovat morala odigrati prizor iz Utve, kjer Trepljev Maši prinese mrtvo utvo. Improvizacija. In ta improvizacija je šla zelo daleč. Trepljev

je Mašo v tem delu skoraj zadavil, jaz pa Tjašo. Ampak to ni prekinilo prizora. Tjaša ga ni prekinila, jaz ga nisem prekinil, drugi pa tudi ne. Tomi je sedel v prvi vrsti in si zadovoljen s prsti navijal kozjo bradico, sošolci so strmeli v naju ... Po tej vaji nisem več hodil na ure igre, ker sem se takrat tako ustrašil samega sebe in vsega, kar se je zgodilo v meni, čeprav mi je bilo potem žal, da tega nisem raziskoval naprej. Občudujem režiserje, ki tudi igrajo v svojih filmih. To mi je čisto nepredstavljivo.

Kakšen pa si kot režiser, ko gre za značaj? Umirjen, koleričen?

Malce sem pa le odrasel. Na prvem študentskem igranem filmu sem mislil, da moram ekipi pokazati odločnost, da vem, kaj hočem. Seveda to na zunaj izpade kot mladostniško besnenje in je povsem kontraproduktivno. Na *Kazenskem strelu*, torej 12 let kasneje, so se prav tako dogajale mejne situacije, pa nisem niti enkrat povzdignil glasu, ker sem vedel, da s tem ne bom čisto ničesar rešil. Predvsem pa se mi zdi najpomembnejše, da sem šel prek tega, kar se mi je dogajalo pri *Razrednem sovražniku*, ko sem okoli sebe zgradil zid in ničemur nisem dopustil, da bi prišlo do mene. S tem se sicer rešiš ogromno balasta, ampak hkrati od sebe odbiješ tudi super ideje, tako da zdaj dovolim, da stvari pridejo do mene, in šele potem sprejem odločitev, ali bom nekaj sprejel ali ne. To se mi zdi ključna stvar, ki se je zgodila v mojem razvoju, zaradi katere sem boljši človek in boljši režiser in zaradi česar bo moj naslednji film bolj zanimivo gledati tako meni kot mogoče tudi komu drugemu.